

UIT DE JEUGD VAN J. H. VAN 'T HOFF

DOOR

DR. E. WIERSUM.

Bevallen van een zoon :

A. J. VAN 'T HOFF—KOLFF.

Rotterdam, 30 Augustus 1852.

Op deze bescheiden wijze werd in de Nieuwe Rott. Courant van 1 Sept. 1852 de geboorte bekend gemaakt van hem, wiens verscheiden op 1 Maart van het afgelopen jaar over heel de beschaafde wereld als een onherstelbaar verlies voor de wetenschap gevoeld en betreurd is.

Van dit rijke 58-jarig leven, besloten tusschen de genoemde data, werd de jeugd doorgebracht te Rotterdam, en wij meenden, dat het hier de plaats zou zijn om van die jongensjaren het een en ander mede te deelen. Niet van zijn later leven, toen hij bekend en beroemd werd — en dat begon reeds zoo spoedig — willen wij spreken; dat is reeds meermalen en beter gedaan dan wij het zouden kunnen 1); slechts enkele bijzonderheden uit zijn kinderen jongenstijd, zijn eerste wordingsjaren, mogen hier worden

1) Door Dr. Ernst Cohen in *Mannen en Vrouwen van beteekenis in onze dagen*. Haarlem 1900, en vertaald (als manuscript) in het Duitsch. Leipzig 1899.

Door Dr. Ch. M. van Deventer in *Eigen Haard*, November 1891, en

aangestipt. En zelfs hierbij kan soms alleen herhaald worden, wat reeds vroeger bekend gemaakt was.

De ouders van Van 't Hoff kwamen in het voorjaar van 1848 te Rotterdam wonen; zij vestigden zich eerst in de Westewagestraat, waar hun een dochter Maria Margaretha geboren werd, 22 Sept. 1849. Daarna verhuisden zij naar de Noordblaak, ingang Schrijnwerkerssteeg (toen ter tijd nr. 298), waar 3 Febr. 1851 Cornelis en het volgende jaar Jacobus Henricus het levenslicht aanschouwde. In het benedenhuis Noordblaak nr. 59, „De Samaritaan”, is thans gevestigd de zaak in wollen goederen van Baljon—Tigchelman.

Reeds in 1853 of 1854 verhuisde men naar Boerensteiger nr. 38, (thans nr. 6, het 5^e perceel van af de Valkensteeg), en het is in dit huis, dat Jacobus Henricus zijn jongensjaren heeft doorgebracht 1).

Zijn vader oefende het beroep van geneesheer uit; op 31-jarigen leeftijd kwam hij van Sommelsdijk naar Rotterdam over. Overtuigd dat voor een plattelandsmedicus een cursus aan een Hoogeschool geen overbodige weelde zou zijn, liet hij zich nog hetzelfde jaar inschrijven als student te Leiden, doch ging, na daar eenigen tijd vertoefd te hebben, weldra voorgoed te Rotterdam in de praktijk. Hier onderscheidde hij zich in niets van zijn collega's; alleen had hij een voor medici vrij ongewoon zwak en wel een harts-tochtelijke liefde voor Shakespeare. Om andere literatuur in het algemeen gaf hij niets; zelfs met de overige Engelsche

overgedrukt met een slotwoord van W. P. J. (Dr. W. P. Jorissen) in *Eigen Haard*, 1 April 1911.

Door Prof. Dr. A. F. Holleman in *Chemisch Weekblad*, 18 Maart 1911.

Door Prof. Dr. H. A. Lorentz in *Chemisch Weekblad*, 8 April 1911.

1) Van zijn jongere broeders leven nog Dr. J. M. van 't Hoff te Zeist en Dr. H. J. van 't Hoff te Rotterdam. Een derde was wijlen Dr. L. van 't Hoff.

letteren bemoeide hij zich niet in het minst, maar met het werk van Shakespeare was hij vertrouwd als geen ander en daaraan besteedde hij al den tijd, dien zijn vrij drukke praktijk hem overliet.

De moeder, Alida Jacoba Kolff, stammende uit een koopmansfamilie, schijnt een vrouw geweest te zijn met een kordaat karakter, dat overging op haar zoon Jacobus Henricus of Henri, zooals zijn „Rufname” was. Deze had als jongen ook niets bijzonders, dat maar eenigszins deed vermoeden, welke beroemdheid in hem verscholen ging.

Zijn eerste onderwijs ontving hij op een bewaarschool te Middelharnis, waar toen zijn grootmoeder nog woonde. Hij werd daarheen gezonden, omdat er thuis zieken waren. Na eenigen tijd keerde hij naar Rotterdam terug en ging toen school op het Instituut Delfos, een particuliere school voor uitgebreid lager en middelbaar onderwijs, sinds 1858 aan de Scheepmakershaven gevestigd, terwijl de inrichting in 1864 werd overgebracht naar den Westersingel. De jonge Van 't Hoff zal de verhuizing hebben meegemaakt, daar hij in 1867 pas, op bijna 15-jarigen leeftijd, de school verliet.

Reeds hier bij Delfos toonde Henri veel liefde voor de natuur en lust om haar geheimen te ontsluiëren. „Het verzamelen van insecten”, zoo schrijft Dr. Cohen, „was een zijner grootste genoegens, en de plantenwereld bekoorde hem zeer.

Ook de scheikunde kon hem in dien tijd reeds boeien; immers in zijn vrijen tijd nam hij thuis met zijne schoolmakkers scheikundige proeven. Dan werden zijne ouders en die der vrienden uitgenoodigd om te komen kijken; de toegang tot die bijeenkomsten was geenszins vrij. Integendeel, zij, die getuigen wilden zijn van de proefnemingen der jeugdige onderzoekers, moesten entréegeld betalen. De aldus ontvangen penningen werden gebruikt om materiaal voor nieuwe proeven aan te schaffen”.

Met Samuel Muller Hzn., den pas afgetreden wethouder van Rotterdam, zat hij in dezelfde klas en kampte met dezen om den primus-prijs, die meestal aan hem ten deel viel. Latere medeleerlingen van hem waren o. a. de oud-burgemeester s'Jacob, de beide broeders Löhnis, de tegenwoordige raadsleden P. van Rossem en Jan Visser Jacsz., en de uitgever van dit Jaarboekje.

Uiterlijk verschilde Van 't Hoff als jongen heel weinig van den man op leeftijd; hij was een van die menschen, die vrijwel altijd hetzelfde gezicht houden.

In 1867 deed hij — en hier laten wij Dr. Cohen weer aan het woord — „nu achtereenvolgens het toelatings-examen voor eerste, tweede, derde en vierde klasse der Hoogere Burgerschool en werd — het fransch stond blijkbaar niet bijzonder bij hem in de gunst — met een herexamen in dit vak tot de vierde klasse toegelaten ¹⁾).

Ook nu bleek weder zijn aanleg voor de wiskunde en natuurkundige vakken; zijne leeraren noemden hem een geboren mathematicus; hoezeer de wiskunde Henri ook aantrok, toch kwam het plan, om dit vak als studievak te kiezen, niet bij hem op. De toepassing der mathesis op andere vakken lachte hem meer toe.

Hoe aantrekkelijk is het de proeven, die men op school door den leeraar in de scheikunde ziet uitvoeren, thuis zelf te herhalen, vooral wanneer zij niet geheel ongevaarlijk zijn, doordien er een kleine ontploffing of een vuurverschijnsel kan intreden. Het kan ons dan ook niet verwonderen, dat Henri met zijne makkers zijne op de school van Delfos reeds begonnen proefnemingen voortzette. Hoewel zij niet altijd even ongevaarlijk waren, kwam hij er toch zonder kleerscheuren af.

¹⁾ In het Register der leerlingen staat hij abusievelijk voor de derde klasse ingeschreven.

De vierde en vijfde klasse der Hoogere Burgerschool werden geregeld doorlopen, en in Juli 1869 legde hij als no. 1 van Zuid-Holland het eindexamen, tevens toelatings-examen tot de Polytechnische School te Delft, af.

Dat hij zijn makkers ver vooruit was, en reeds toen ter tijd dieper in scheikundige problemen was doorgedrongen, dan men van een knaap van zijn leeftijd verwacht, wordt o. m. wel bewezen door het feit, dat, toen een der examinatoren op het eindexamen hem de vraag stelde: „tot hoever kan chemische synthese zich uitstrekken”, hij het alleszins geniale antwoord gaf: „tot aan de cel”.

Na de groote vacantie van 1869 vertrok Van 't Hoff als student naar Delft, in 1871 naar Leiden, in 1872 naar Bonn, terwijl hij vandaar het volgend jaar naar het vaderland terugkeerde om te Utrecht het doctoraal examen af te leggen. Daarna deed hij nog een studiereis naar Parijs. Sinds zijn studententijd bracht hij alleen zijne vacantiën en eenige maanden na zijn promotie, die 22 December 1874 te Utrecht plaats vond, te Rotterdam door. Toen vestigde hij zich te Utrecht, gaf daar eerst privaattlessen en werd in 1876 benoemd tot leeraar aan 's Rijks Veeartsenijschool.

Daarna begon weldra zijn groote roem: in 1877 kwam de benoeming tot lector, het volgend jaar die tot hoogleeraar te Amsterdam, in 1895 gaf hij gehoor aan de lokstem om over te komen naar de hoofdstad van het Deutsche Rijk, waar hij bleef, tot hij voor goed van ons heenging. 1 Maart 1911 overleed hij te Steglitz bij Berlijn.

Het portret, dat wij door de groote welwillendheid van zijne weduwe, Mevrouw J. F. van 't Hoff—Mees, bij dit opstel kunnen voegen, is gemaakt in zijn studententijd te Bonn (J. Westhoven, Maler und Photograph). Het is gedateerd 23 Maart 1873; op de achterzijde heeft Van 't

Hoff met naam en dagteekening eigenhandig geschreven „Aan zijn Moeder”.

Rotterdam kan Van 't Hoff tot een harer grootste zonen rekenen. Heel de wetenschappelijke wereld zag met ontzag en bewondering tot hem op, tot hem, die na Erasmus vrijwel de eenige Rotterdammer van Europeesche vermaardheid, zijn naam als een der beste heeft doen klinken.

En wat zal nu zijn geboortestad doen om dezen Rotterdammer naar waarde te gedenken? Zal zij, zoodra de gelegenheid zich voordoet, een van hare nieuwe breede lanen of straten naar hem noemen, gelijk zij reeds voor anderen van hare zonen gedaan heeft? Ongetwijfeld! Maar zal dat voldoende zijn om dezen buitengewonen man naar waarde te eeren?

Of zal wellicht een gedenksteen in het huis, waar hij geboren werd, of in dat, waar hij zijn jongensjaren sleet, aan het nageslacht verkondigen, hoe de Rotterdammers hem als een der hunnen blijven beschouwen?

Of, nog beter, mogen wij de hoop uitspreken, dat Nederland, daarin krachtig gesteund door Rotterdam in 't bijzonder, in zijn geboorteplaats een monument zal oprichten, zijner waardig?

Dit laatste vooral zou een goede daad zijn.